

Халін О.В.

**РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ
(ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ,
ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

Монографія

Херсон
2018

УДК 343.13;343.159.5

X 17

Рекомендовано до друку вченою радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 1 від 20.09.2018 р.)

Рецензенти:

Лук'янчиков Є.Д. – доктор юридичних наук, професор, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності;

Чаплинський К.О. – доктор юридичних наук, професор, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії;

Кураченко М.В. – кандидат юридичних наук, Головне Управління Національної поліції в Дніпропетровській області, заступник начальника – начальник слідчого управління.

Про автора

Халін Олег Валерійович – професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Халін О.В.

X 17 Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія / О.В. Халін. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 244 с.

ISBN 978-966-916-640-1

У монографії здійснено комплексне дослідження з метою розв'язання низки теоретичних і практичних проблемних питань щодо виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Установлено й проаналізовано особливості вибору моменту та визначення особливостей початкового етапу досудового розслідування. Запропоновано практичні рекомендації щодо організації та проведення окремих слідчих (розшукових), негласних (слідчих) розшукових дій; застосування спеціальних знань під час розслідування. Систематизовано досвід міжнародного співробітництва під час кримінального провадження злочинів цієї категорії. Розроблено рекомендації щодо методики розшуку доходів, одержаних злочинним шляхом, у співпраці з правоохоронними органами зарубіжних держав.

Для студентів, аспірантів, докторантів юридичних факультетів і відділень, фахівців, які цікавляться проблематикою кримінального права.

УДК 332.2

ISBN 978-966-916-640-1

© Халін О.В., 2018

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

1.1. Поняття, види та ознаки злочинів цієї категорії злочинів 9

1.2. Способи вчинення злочинів..... 20

1.3. Слідова картина злочину 50

1.4. Особа злочинця 65

Висновки до розділу 1 83

РОЗДІЛ 2

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

2.1. Виявлення ознак злочину та особливості початку
досудового розслідування..... 86

2.2. Особливості організації розслідування
легалізації (відмивання) доходів,
одержаних злочинним шляхом 116

2.3. Типові слідчі ситуації початкового етапу
досудового розслідування..... 131

2.4. Невідкладні (першочергові) слідчі (розшукові) дії,
негласні слідчі (розшукові) дії
Використання спеціальних знань у розслідуванні 139

Висновки до розділу 2 169

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ЦІЄЇ КАТЕГОРІЇ

3.1. Міжнародно-правові засади розшуку та арешту доходів, одержаних злочинним шляхом	171
3.2. Міжнародний розшук доходів, одержаних злочинним шляхом	194
Висновки до розділу 3	208
ВИСНОВКИ.....	210
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	215

ВСТУП

Бурхливий розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, валютного ринку, імплементація відповідних норм міжнародного права сприяють інтеграції України до світового економічного простору. Водночас ці процеси мають низку негативних наслідків, як-от: криміналізація суспільства, вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарювання, зокрема легалізації злочинних доходів.

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, пов'язана з вчиненням різних за тяжкістю та наслідками злочинів, з наявністю офшорних зон, з витонченими схемами ухилення від сплати податків, що руйнівним чином впливають як на розвиток національної економіки, так і на реалізацію глобальних міжнародних програм. Так, за даними ООН, в офшорних зонах на рахунках виявлено 32 трлн дол. США, з яких 11,5 трлн дол. США належать приватним особам. Це дає підстави зробити висновок про щорічну несплату близько 250 млрд дол. США податків [94].

За даними Генеральної прокуратури України, у 2016 р. органи прокуратури здійснювали розслідування 140 кримінальних проваджень за ст. 209 КК України, з яких лише 2 скеровані до суду з обвинувальним актом. Встановлена сума легалізованих доходів – 74 749 654 грн, накладено арешт на 1 700 000 грн [26]. Водночас, за даними Державної судової адміністрації України, у 2014 р. до судів надійшло за ст. 209 КК України 180 кримінальних проваджень (з повторними), у яких слідство проводили прокуратура України (12 справ), органи внутрішніх справ (73), Служба безпеки України (1), податкова міліція (15) [78]; за шість місяців 2016 р. до судів надійшло 38 кримінальних проваджень, з яких досудове розслідування здійснювали прокуратура – 1, органи внутрішніх справ – 9, Служба безпеки України – 1, податкова міліція – 4 [81]. Вочевидь, статистичні

показники не відображають фактичного масштабу вчинення кримінальних правопорушень цієї категорії.

Про необхідність покращення діяльності органів досудового розслідування свідчить також кількість справ (проваджень), у яких змінено обвинувачення зі ст. 209 КК України на інші статті КК України або стосовно яких державний обвинувач відмовився від обвинувачення за ст. 209 КК України: у 2012 р. 62 кримінальні провадження [80], у 2013 р. 54 [79], у 2014 р. 25 [78], за шість місяців 2016 р. 8 [76]. У 2015 р. судами України було засуджено 5 осіб (за ч. 1 ст. 209 КК – 1 особа; за ч. 3 ст. 209 КК – 4 особи), у 2016 р. засуджено всього 3 особи [183]. Отже, рівень злочинності та зростання розміру заподіяної ними шкоди зумовлюють потребу в дослідженні й удосконаленні методики розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Вибір цієї теми дослідження не був випадковий. Автор цієї монографії ще у 2001 р. розслідував одну з перших кримінальних справ за фактом легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, вчиненої у складі організованого злочинного угруповання за участю службових осіб одного з комерційних банків м. Дніпропетровська, та особисто переконався в необхідності розроблення відповідних методик розслідування цього злочину.

Теоретичним підґрунтям дослідження є наукові праці українських науковців у галузі криміналістики, кримінального процесу й теорії оперативно-розшукової діяльності, зокрема: Ю. П. Аленіна, Л. І. Аркуші, Н. М. Ахтирської, Т. В. Варфоломеевої, В. Г. Гончаренка, Л. М. Горбунової, І. В. Гори, В. А. Журавля, О. В. Капліної, В. В. Капустіна, Ю. М. Лисенкова, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'яничова, В. Т. Маляренка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, О. І. Рима-рука, Д. Б. Сергеевої, С. О. Синянського, О. М. Чаричанського, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила та ін.

Оцінюючи їх роль у розробці окресленої проблематики, треба зазначити, що більшість досліджень виконано на методологічному підґрунті минулого, без урахування гармонізації вітчизняного

кримінального процесуального законодавства, зокрема сучасних вимог чинного КПК України та європейських стандартів кримінального судочинства. Тож окремі проблемні питання залишилися невирішеними. Зокрема, потребують подальшої розробки криміналістична характеристика злочину, оскільки, згідно із чинним законодавством, не лише фізичні особи, а і юридичні визначені суб'єктами цього виду кримінального правопорушення; виявлення ознак легалізації з використанням інформаційних технологій (кібервалюта, біткоїни); удосконалення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій тощо. Необхідне критичне переосмислення особливостей міжнародного співробітництва щодо пошуку й арешту доходів та осіб, які причетні до вчинення предикатного злочину й легалізації доходів.

З моменту прийняття першої редакції ст. 209 КК України диспозиція статті змінювалась декілька разів. Водночас положення постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 15.04.2005 № 5 явно застарілі й не відповідають сучасному визначенню легалізації злочинних доходів. Окремі положення явно суперечать чинному законодавству та не підлягають застосуванню при розгляді справ цієї категорії. У зв'язку із цим є нагальна потреба в приведенні її у відповідність із чинним законодавством і судовою практикою.

Через відсутність слідчої практики та відповідних методик під час досудового слідства в першому в Україні кримінальному провадженні стосовно двох футболістів-професіоналів ПАТ «Футбольний клуб «Металіст U-19»», що розслідувалося у 2016 р. Генеральною прокуратурою України, слідчими було доведено факт одержання неправомірної вигоди в сумі 55 тис. грн за забезпечення фіксованого результату у футбольному матчі з ФК «Волинь», проте не вжито достатніх заходів для перевірки даних про кінцевих замовників очікуваного результату. Досудовим слідством не встановлені особи,

які могли використати такий результат для одержання незаконної винагороди як виграш на тоталізаторі та можливої подальшої легалізації таких злочинних доходів.

Наведені обставини свідчать про актуальність теми, вимагають зміни напрямів наукових досліджень і переорієнтації їх на вирішення безпосередніх проблем практики правоохоронних органів, що відповідає потребам розвитку теорії криміналістики та викликам сучасної практики розслідування зазначених кримінальних правопорушень.

Дослідження виконане відповідно до Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1407-р, Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», введеного в дію Указом Президента України від 16.06.2015 № 341/2015, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою Національної академії правових наук України від 24.09.2010 № 14–10, та в межах теми науково-дослідної роботи Класичного приватного університету «Організаційно-правове, науково-методичне й інформаційне забезпечення досудового слідства та судового провадження» (державний реєстраційний номер 0111U008727).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані статистичні дані МВС України за 2007–2016 рр. щодо результатів розслідування легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; статистична інформація Генеральної прокуратури України; аналітичні огляди щодо стану здійснення правосуддя, звітності та обліково-статистичної роботи Державної судової адміністрації України за 2012–2016 рр.; узагальнені результатів вивчення понад 300 кримінальних проваджень, дані опитувань співробітників правоохоронних органів та суддів.